

Г.В. Рачинська, Л.С. Лісовська
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту організацій

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

© Рачинська Г.В., Лісовська Л.С., 2008

Розглянуто проблеми обґрунтування та визначення факторів інноваційної привабливості підприємства для різних учасників інноваційного процесу. Також сформовано підхід до оцінювання комплексного показника інноваційної привабливості підприємства на основі рівня його інноваційного потенціалу.

Ключові слова: інноваційна привабливість, інноваційний потенціал, інвестиційна привабливість, ризик інноваційної діяльності.

The problems of determinations of factors of innovative attractiveness of enterprise are considered for the different participants of innovative process. Also in the article approach is formed to the evaluation of complex index of innovative attractiveness of enterprise on the basis of level of his innovative potential.

Keywords: innovative attractiveness, innovative potential, investment attractiveness, risk of innovative activity.

Постановка проблеми

Важливість інноваційної діяльності для кожного підприємства і для національного господарства загалом загальновідома. Без тісної співпраці науковців та підприємців, без виробництва нових продуктів та впровадження нових технологічних процесів неможливо забезпечити зростання економіки країни та її конкурентоспроможність.

З цього погляду доцільно об'єктивно оцінити можливість підприємства здійснювати ефективну інноваційну діяльність, оскільки від оцінки значною мірою залежатиме успіх впровадження нововведень. Як показує досвід, кожне підприємство характеризується лише йому притаманними умовами, критеріями та конкурентними перевагами, чутливістю та сприйнятливістю до інновацій.

Суб'єктами оцінювання інноваційної привабливості підприємства можуть бути різні учасники інноваційного процесу. Учасники – це суб'єкти, що беруть участь у реалізації інноваційної діяльності, узгоджуючи між собою умови та види співпраці і частку кожного у ресурсному забезпеченні діяльності та очікуваних економічних результатах від впровадження протягом життєвого циклу інновацій.

До можливого кола учасників належать: ініціатори, замовники, інвестори, менеджери вищої ланки управління підприємства та контрактори.

Оскільки кожен суб'єкт оцінювання формує власні пріоритети та параметри визначення інноваційної привабливості потенційного або реального об'єкта, доцільним треба вважати обґрунтування комплексного підходу для прийняття управлінського рішення.

Аналіз останніх досліджень і результатів

У наукових джерелах [1, с. 190] термін “привабливість” з'явився зовсім недавно й використовувався переважно як:

– “ділова привабливість” при аналізі та виборі партнерських зв'язків і відносин між агентами, що характеризується якістю укладених угод, дотриманням норм і зобов'язань, підтримкою певного іміджу;

- “інфраструктурна привабливість” при аналізі, оцінці та виборі місця або сфери розміщення бізнесу;
- “інвестиційна привабливість” при дослідженні об’єктів інвестування, визначенні рейтингу реципієнта на ринку.

Проте треба зазначити, що інфраструктурна й ділова привабливість – це складові елементи інвестиційної привабливості підприємства, тому їх виокремлення доцільне в межах аналізу й оцінки доцільності вкладення цінностей.

Якщо розглядати категорійний апарат інноваційного менеджменту, то можна виявити різноманітні категорії: “інноваційна сприйнятливість”, “інноваційне середовище”, “інноваційні комунікації”, “інноваційна сприятливість” [2, с. 16].

Дослідження основних підходів, визначення теоретичної суті зазначених категорій дозволить обґрунтувати методологічні підходи до побудови раціонального механізму управління інноваційною діяльністю підприємств.

Постановка цілей

З огляду на вищесказане, метою статті є обґрунтування підходу для створення механізму, за допомогою якого можливо обґрунтувати та визначити фактори та умови забезпечення інноваційної привабливості підприємства для різних учасників інноваційного процесу. На мою думку, цей підхід повинен передбачати виконання таких часткових завдань:

- визначення факторів зовнішнього середовища підприємства, які формують інноваційний клімат та інноваційну сприятливість економіки;
- визначення факторів внутрішнього середовища підприємства, які реалізуються у його інноваційному потенціалі;
- формування чіткої системи показників для вибору найефективніших з погляду зовнішніх і внутрішніх умов напрямів інноваційного розвитку підприємства, яке розробляє і/або впроваджує інновації;
- обґрунтування оптимальної схеми фінансування інноваційної діяльності, яка передбачає оцінювання альтернативних джерел та вибір найдоцільнішого варіанта їх залучення в умовах конкурентного середовища.

Виклад основного матеріалу

Термін інноваційної привабливості доцільно використовувати щодо суб’єкта, який приймає управлінське рішення для вибору об’єкта впровадження інновації.

Під інноваційною привабливістю розуміють спроможність підприємства залучати внутрішні і зовнішні інноваційні проекти та мінімізувати ризик щодо досягнення мети учасників проектів, яка зумовлюється рівнем інноваційного потенціалу підприємства.

У цьому зв’язку важливою ознакою привабливості підприємства є не тільки оцінка результатів його господарювання та кількість і якість ресурсів, які йому належать, а й рівень його підприємницької діяльності у відповідному ринковому середовищі з певною ємністю секторів ринку; взаємозв’язками з партнерами, органами влади, сукупністю поширених на його діяльність податкових пільг тощо [2, с. 52].

Одним з головних чинників сприйнятливості до нововведень є інноваційний потенціал підприємства. Термін “потенціал” означає здатність і готовність менеджменту будь-якої організації здійснювати реалізацію інноваційного проекту або програми.

Комплексною характеристикою спроможності підприємств розробляти та впроваджувати нововведення є їх інноваційний потенціал. Об’єктивна оцінка та забезпечення інноваційних можливостей підприємств, показників та характеристик їх потенціалу мають важливе значення при формуванні й реалізації інноваційної стратегії розвитку.

Здатність – це наявність і збалансованість структури інноваційного потенціалу, а саме ресурсів, необхідних для інноваційної діяльності, як от:

- наявність висококваліфікованих спеціалістів-учених, розробників-інженерів, інноваторів, системних організаторів, винахідників тощо;

- наявність матеріально-технічної бази – устаткування, обладнання, інформаційно-комунікаційних систем, забезпеченість необхідними матеріалами, реактивами, лабораторним, офісним обладнанням;

- забезпеченість науковою інформацією й інформацією про інновації та інноваційну діяльність у країні і за кордоном: науково-технічною літературою, літературою з питань патентів, винаходів, нових наукомістких технологій;

- наявність фінансових ресурсів, що забезпечують інноваційну діяльність у рамках довгострокової перспективи, виконання цільових програм та проектів, витрати на НДДКР.

Готовність – це достатність потенціалу та існуючих ресурсів для здійснення інноваційної діяльності. Рівень готовності інноваційного потенціалу може бути визначений за допомогою низки параметрів, які відображають ступінь розвитку НДДКР та інших напрямів діяльності підприємства, яке створює і впроваджує нововведення. До них належать:

- виробничий потенціал підприємства;
- рівень розвитку техніки порівняно зі світовим (технічний потенціал);
- характеристика тривалості життєвого циклу продукції, яку виготовляє підприємство;
- частка дослідно-конструкторських розробок у загальних витратах на НДДКР;
- можливість подальшого вдосконалення нововведень, появи на їх основі інших інновацій, а також їхнього поширення на нові сфери науково-практичної діяльності;

- наявність венчурного капіталу і можливість створення венчурних малих підприємств у складі компанії;

- доступ до наукової інформації та інформації про інновації, патенти, винаходи, до міжнародних інформаційних каналів.

Категорію “інноваційна привабливість підприємства” можна трактувати з різних позицій. Якщо розглядати з боку інвестора, то зрозуміло, що для нього головним визначальним критерієм є прибутковість вкладеного капіталу й ризикованість процесів. Тобто в цьому випадку привабливість підприємства можна представити як таку характеристику, що враховує суперечливі цілі інвестора, а саме максимальний прибуток при мінімальному ризику на певному об’єкті.

З позицій формалізації *інноваційна привабливість* – це система показників, що характеризує ефективність використання інноваційного потенціалу підприємства в умовах розроблення або впровадження інноваційного проекту або програми.

В економічній літературі пропонується багато різноманітних методик щодо визначення інноваційної привабливості підприємства, зокрема методика, що ґрунтується на аналізі фінансових коефіцієнтів, методика інтегральної оцінки, об’єктний аналіз, рейтингова оцінка та ін. [1, с. 190–199]. Проте не існує єдиного методичного підходу щодо вирішення цього непростого питання.

Вочевидь зрозуміло, що на першому етапі для вирішення цього питання необхідно вибрати та обґрунтувати таку систему показників, застосування якої дозволить об’єктивно оцінити рівень інноваційної привабливості для суб’єкта прийняття рішення.

Наступний етап у визначенні привабливості підприємства — проведення деталізованого аналізу факторів інноваційного потенціалу та умов впровадження інновацій. Проведення аналізу діяльності підприємства дає можливість оцінити прибутковість, терміни повернення вкладених цінностей і виявити найвагоміші та значні ризики.

Інноваційна привабливість підприємства може визначатися за допомогою інтегральної оцінки, яка розраховується за групами показників методики інвестиційної привабливості. Інтегральна оцінка дає змогу поєднати в одному показнику багато різних за назвою, одиницями виміру, вагомістю та іншими характеристиками чинників.

На мою думку, оцінку інноваційної привабливості підприємства варто проводити з позицій системного підходу, який ґрунтується на поєднанні різнонапрямлених інтересів учасників інноваційного процесу.

При аналізі підприємства треба враховувати також чинники зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, зокрема: фінансово-економічний стан, прогресивність технології управління, кадровий потенціал підприємства та ефективність його використання, якісні та кількісні характе-

ристики техніки і технологій, що використовуються та ін. [3, с. 61]. Крім того, диференціювати галузеву належність об'єкта інновації, тобто такі фактори, як енергоємність галузі, стадія життєвого циклу підприємства та перспективність розвитку ринку, рівень попиту на продукцію галузі, наявність та доступ до кваліфікованих кадрів, темпи розвитку НТП, інтенсивність конкуренції та ін.

На рисунку зображено систему факторів, які визначають інноваційну привабливість підприємства.

Методика передбачає оцінку підприємства по кожному із зазначених напрямків, а також розрахунок інтегрального показника інноваційної привабливості, який дає змогу отримати комплексну оцінку підприємства.

Необхідно зазначити, що комплексна методика – це інструмент, який визначає можливості підприємства щодо залучення інвестиційних ресурсів, а з іншого ракурсу – запропонований підхід дає змогу оцінити інноваційний потенціал об'єкта як складову інвестиційної привабливості підприємства [2, с. 54].

На нашу думку, запропонована методика дає можливість підвищити рівень обґрунтованості рішень, що приймаються учасниками інноваційного процесу завдяки повнішому врахуванню факторів, які обумовлюють доцільність та ефективність інновацій.

На наш погляд, інноваційну привабливість варто розглядати з погляду комплексного й системного підходів, зокрема як цілісну динамічну соціально-економічну систему. З позицій комплексного підходу, інноваційна привабливість являє собою комплексну структуру, що складається із сукупності взаємодіючих елементів різного ступеня складності й організації.

Система факторів формування інноваційної привабливості підприємства

Перший етап оцінки інноваційної привабливості – *аналіз структури інноваційного потенціалу* – припускає вивчення стану кожного його елемента на основі методу експертних оцінок.

За результатами оцінки складових елементів інноваційного потенціалу визначають *інноваційні можливості* підприємства. Треба зазначити, що чим вищий рівень використання складових елементів інноваційного потенціалу, тим більше у підприємства конкурентних переваг для здійснення ефективної інноваційної діяльності.

Завершальний етап оцінювання передбачає визначення рівня інноваційної привабливості підприємства за допомогою узагальнюючого показника – коефіцієнта інноваційної привабливості підприємства, який розраховують за такою методикою [2, с. 56]:

$$P_{\text{ін.прив.}} = K_{\text{ад}} K_{\text{інв}} \sum_{i=1}^n Q_i \cdot W_i, \quad (1)$$

де $P_{\text{ін.прив.}}$ – величина інноваційної привабливості підприємства, бали; Q_i – експертна оцінка використання i -го елемента інноваційного потенціалу, бали; W_i – коефіцієнт вагомості i -го елемента інноваційного потенціалу, $K_{\text{інв}}$ – коефіцієнт інвестиційної привабливості галузі, країни, виду діяльності; n – кількість груп елементів інноваційного потенціалу, які оцінюються; $K_{\text{ад}}$ – коефіцієнт адаптивності підприємства.

Експертна оцінка використання i -го елемента інноваційного потенціалу підприємства визначається за показниками якості менеджменту. Коефіцієнт адаптивності підприємства оцінюється на підставі можливості підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища із мінімальними втратами та залежить від ступеня радикальності інновацій та рівня ризику.

Рівень інноваційної активності підприємства доцільно оцінювати за такою шкалою: від 0 до 4,0 – низький рівень, від 4,1 – до 8,0 – середній рівень, від 8,1 до 12 – високий рівень.

Висновки

Розроблені методичні пропозиції щодо оцінювання інноваційної привабливості підприємства можуть бути доведені до рівня конкретних рекомендацій і бути використані в практичній господарській діяльності підприємницьких структур, зокрема при формуванні варіантів реалізації інноваційних програм учасниками інноваційного процесу.

Перспективи подальших досліджень

Складовою інноваційного механізму є система оцінювання для кожного рівня інноваційної системи. Система оцінювання повинна передбачати визначення цілі і методів, вибір яких залежить від мети оцінки, суб'єкта оцінювання та ресурсного забезпечення. Тому оцінка може бути комплексною або інтегральною, порівняльною або абсолютною, статичною або динамічною.

У подальших дослідженнях доцільно розглянути детальніше взаємозв'язок між двома пріоритетними факторами успішного інноваційного процесу, а саме, між інноваційним потенціалом та інноваційною привабливістю.

1. Фльорко В. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства: проблеми врахування ризику і зниження його рівня // *Регіональна економіка*. – 2002. – № 3. – С. 190–199. 2. Філіна Г.І., Кравченко М.Н. Проблеми інноваційного розвитку економіки України // *Економіка та держава*. – 2007. – №5. – С. 16–19. 3. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств // *Економіст*. – 2001. – № 10. – С. 52. 4. Мартюшева Л.С., Калишенко В.О. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження // *Фінанси України*. – 2002. – № 10. – С. 61–66.